

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Заснований в 2009 році

Рівне
Видавець Ю. Кукса
2025

Філологічна освіта: теорія, методика практика: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне: Ю. Кукса, 2025. 108 с.

ISBN 978-617-8672-32-4

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем викладання іноземної мови, філології, теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Совтис Наталія Миколаївна – доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Заступник головного редактора:

Мороз Людмила Володимирівна – кандидат філологічних наук, професор (відповідальний редактор) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Деменчук Олег Володимирович – доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Івашкевич Едуард Зенонович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Катерина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Сойчук Руслана Леонідівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Бісовецька Людмила Андріївна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Кучма Тетяна Валерівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лук'яник Людмила Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ніколайчук Галина Іванівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Романюк Світлана Констянтинівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ясногурська Людмила Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 12 від 30.10.2025 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

6. Top 7 Student Information Systems for K-12 Schools. *IT for Education*. 2024. URL: <https://www.itforedu.com/2024/05/top-7-student-information-systems-sis-tools-revolutionizing-k-12-education/> (Дата звернення: 16.10.2025).
7. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 16.10.2025).
8. Tzafilkou, K., Perifanou, M., Economides, A. A. Assessing teachers' digital competence in primary and secondary education: Applying a new instrument to integrate pedagogical and professional elements for digital education. *Education and Information Technologies*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-023-11848-9> (date of access: 17.10.2025).
9. Fernandes, L. How to have an effective whole-school approach to digital tools in education? *European Commission*. 2016. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/discover/expert-views/how-have-effective-whole-school-approach-digital-tools-education?prefLang=de> (date of access: 17.10.2025).
10. Carpenter, J. Digital Tools in the Classroom: Measuring the Effectiveness. *Current Issues in Emerging eLearning*. Vol. 6: Iss. 1, Article 3. 2019. URL: <https://scholarworks.umb.edu/ciee/vol6/iss1/3/> (date of access: 17.10.2025).

The article describes the peculiarities of introducing foreign digital tools into the activities of general secondary education institutions and their impact on the quality of the educational process. It also considers the advantages, difficulties and prospects of using such technologies in the context of the digital transformation of education in Ukraine.

Keywords: digitalisation of education, foreign digital tools, electronic document management, general secondary education institution, educational platforms.

УДК 159.923

Людмила МОРОЗ, Наталія САВИЧ

СПЕЦИФІКА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У МОЛОДШІЙ ШКОЛІ

У статті розглянута актуальність питання навчання молодших школярів в умовах інклюзивної освіти. Проведено всебічний теоретичний аналіз поняття «інклюзія», визначено її основні цілі, принципи та завдання. Описано категорії дітей молодшого шкільного віку, які потребують спеціальних умов для навчання, а також здійснено теоретичний аналіз психологічних особливостей учнів, які отримують освіту в інклюзивних класах. Виокремлено фактори, що впливають на психологічний досвід учнів інклюзивних класів, такі як соціальне середовище, а також взаємодія батьків, психологів і педагогів. Визначено, що тісна співпраця вчителів, школярів і батьків створює сприятливу атмосферу для навчання учнів молодшого шкільного віку в інклюзивному класі.

Основною ідеєю концепції інклюзивної освіти є визнання важливості індивідуалізованої підтримки кожної дитини, сприяння формуванню позитивної Я-концепції, реалізації соціальної інтеграції та застосування універсального підходу до навчання для забезпечення психологічного благополуччя учнів. Впровадження інклюзивних моделей навчання в систему освіти дає змогу створити більш справедливе й інклюзивне суспільство, яке цінує та підтримує унікальні здібності й потенціал усіх учасників освітнього процесу.

Представлено результати емпіричного дослідження психологічних аспектів навчання молодших школярів в умовах інклюзивної освіти, проаналізовано чинники, що впливають на їх навчальний досвід.

Діти молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами стикаються з численними і специфічними труднощами в освітньому середовищі класу та навчального закладу, які пов'язані не лише з процесом навчання, а й з адаптацією до соціального та шкільного середовища. Їх взаємодія з однолітками часто супроводжується відчуттям тривоги, низькою самооцінкою та негативними емоційними станами. Глибоке вивчення і розуміння психологічних особливостей таких дітей допоможе спеціалістам розробити та впровадити індивідуалізовані підходи до навчання та розвитку, які будуть враховувати їхні інтереси, освітні потреби, особливості темпераменту, характеру, здібностей, стилю навчання та виховання, а також мотиваційні схильності.

Ключові слова: інклюзія, молодший школяр, особливі освітні потреби, психологічні особливості, навчання.

Постановка проблеми. Модель інклюзивної освіти є науково обґрунтованою інноваційною концепцією в системі навчальних технологій, яка не лише забезпечує рівні освітні можливості для всіх дітей, але й надає психолого-педагогічну підтримку учням з різними рівнями здібностей і фізіологічними можливостями. Головна мета цієї моделі – індивідуалізована підтримка кожної дитини, сприяння формуванню позитивної Я-концепції, соціальної інтеграції та застосуванню універсального дизайну навчання, що забезпечує психологічне благополуччя учнів у школах, коледжах та гімназіях. Впровадження інклюзивної освіти в освітню систему створює можливість для формування більш справедливого і інклюзивного суспільства, яке підтримує унікальні здібності та потенціал кожного учня.

З психологічної точки зору, реалізація концепції інклюзивної освіти дозволяє педагогам, батькам та суспільству глибше зрозуміти унікальність кожного учня, зокрема його потреби, бажання, мрії, стиль навчання та виховання, а також мотиви діяльності та рівень розвитку здібностей. Це сприяє психологічному благополуччю всіх учасників освітнього процесу, особливо молодших школярів з особливими освітніми потребами. Психологічний підхід має ключове значення для успішної реалізації інклюзивної освіти, включаючи застосування різноманітних психологічних стратегій, корекцій і втручань, що відповідають потребам учнів і підтримують їх когнітивний, емоційний та соціальний розвиток.

З огляду на це, можна сказати, що навчання молодших школярів у початковій школі є складним завданням для педагогів і батьків. Українське суспільство ще не повністю підготовлене до адекватного сприйняття осіб з особливими освітніми потребами, яким часто важко спілкуватися, пересуватися та мислити як фізично здорові люди. Зростання інтересу до інклюзивної освіти серед молодших школярів сприяє рівноправному навчанню та соціальній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта забезпечує рівні можливості для навчання всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, і вимагає від педагогів адаптації навчально-виховного процесу до потреб кожного учня. Лише розуміння психологічних особливостей таких школярів дозволить вчителям, методистам та психологам розробити ефективні стратегії навчання та підтримки, що сприятимуть успіху в освітньому процесі.

Особливо важливою є психологічна підтримка молодших школярів з особливими освітніми потребами для їх психосоціального розвитку. Ці діти часто стикаються з труднощами в соціальній адаптації, розвитку самооцінки, управлінні емоціями та інших аспектах свого життя. Дослідження їх психологічних особливостей дозволяє виявити фактори, що впливають на їх психологічне благополуччя та навчальний успіх в умовах інклюзивної освіти. Це дозволить спрямувати ресурси на розробку індивідуальних підходів до підтримки таких дітей і допоможе батькам зрозуміти, що їхні діти – це унікальні особистості, від сприйняття яких у суспільстві багато в чому залежить їх соціальна адаптація.

Необхідно також відзначити, що в Україні бракує наукових психологічних досліджень, присвячених особливостям дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами, які навчаються за інклюзивною моделлю. Відсутність таких досліджень ускладнює розуміння їх психологічної природи та перешкоджає впровадженню ефективних стратегій навчання і підтримки цих учнів. Це дослідження спрямоване на заповнення наукової прогалини через системний аналіз психологічних особливостей молодших школярів в умовах інклюзивної освіти, що стане підґрунтям для подальших досліджень та розробки рекомендацій щодо покращення навчального процесу для дітей з особливими потребами. Інклюзивна освіта є однією з важливих тем, що активно вивчаються в психолого-педагогічній науці.

Мета статті – проаналізувати проблему навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу. Психологічні дослідження доводять, що діти молодшого шкільного віку демонструють помітний прогрес у когнітивному, емоційному та соціальному розвитку, а також зростання рівня довільності психічних процесів. У цей період (приблизно від 6 до 11 років) відбуваються інтенсивні зміни у фізичному та психологічному становленні, що суттєво впливає на академічні досягнення та особистісне зростання дитини [6, с. 69; 5, с. 46].

Усвідомлення цих особливостей допомагає педагогам і батькам створювати умови для ефективної підтримки та керування розвитком дитини, сприяючи її підготовці до нової соціальної ролі – ролі школяра. Однак взаємодія з дітьми, які мають особливі освітні потреби, часто є складнішою, як у сім'ї, так і в умовах інклюзивно-ресурсних центрів. Батьки нерідко змушені поєднувати ролі вчителя й товариша, що може призводити до недостатніх умов для соціалізації.

Молодші школярі, які навчаються в інклюзивному середовищі, характеризуються різним рівнем інтелектуального розвитку. Деякі першокласники можуть мати затримку у формуванні когнітивних навичок – сприймання, уваги, уяви, пам'яті, мислення; інші ж – виявляють високий інтелектуальний потенціал і потребують додаткової стимуляції [4, с. 17].

Ключовим чинником успішного навчання та розвитку є тісна співпраця педагога, психолога та батьків. В інклюзивній освіті така взаємодія має спільну мету – створення сприятливих умов для розвитку кожної дитини. Вона ґрунтується на взаємній довірі, розумінні та підтримці.

Важливу роль у психологічній адаптації дітей відіграє соціальне середовище. До нього належать позитивні стосунки з однолітками, підтримка сім'ї, участь громади, сприятливий шкільний клімат і доброзичливі взаємини між учителями та учнями. Таке середовище сприяє соціальній інтеграції, підвищенню академічної успішності й формуванню відчуття благополуччя у дітей з різними освітніми потребами.

Інклюзивне освітнє середовище передбачає створення таких умов, у яких кожен учень – незалежно від фізичних, мовних чи соціально-економічних особливостей – відчуває себе повноцінним учасником навчально-виховного процесу. Сучасна українська освіта визнає право всіх дітей, зокрема тих, які мають інвалідність або походять із різних культурних контекстів, на рівний доступ до знань і розвитку. Інклюзія – це не лише розміщення дітей з особливими потребами у звичайних класах, а передусім філософія залучення та рівноправної участі [3, с. 25].

Модель інклюзивної освіти спрямована на формування безпечного, шанобливого навчального простору, де кожен учень відчуває свою цінність, залученість і можливість повного самовираження. Психологи

є невід'ємною частиною інклюзивної команди – вони проводять оцінювання, надають індивідуальну допомогу, консультують дітей, співпрацюють із педагогами та сім'ями. Їхня діяльність охоплює розвиток самооцінки, соціальних умінь, емоційної стабільності та підтримку психологічного комфорту.

Завдяки комплексному психологічному підходу інклюзивна освіта створює умови, у яких кожна дитина може реалізувати свій інтелектуальний і особистісний потенціал. Основними принципами її впровадження є: недискримінація, повна участь усіх учнів, індивідуальна підтримка, партнерство та універсальний дизайн навчання.

Отже, інклюзивна освіта має значний потенціал. Вона не лише покращує результати навчання дітей з особливими потребами, а й сприяє формуванню більш толерантного, гуманного суспільства. Тому інклюзія має розглядатися не як тимчасова тенденція, а як невід'ємний стандарт сучасної освіти.

Особливої уваги та підтримки педагогів і психологів потребують молодші школярі, які перебувають на етапі становлення особистості. Діти з особливими освітніми потребами можуть стикатися з труднощами у навчанні, соціальній адаптації, формуванні самооцінки, переживати підвищену тривожність і емоційні напруження.

Не менш важливо забезпечити соціальну інтеграцію таких дітей. Інклюзивна освіта формує у школярів почуття приналежності, сприяє налагодженню дружніх стосунків, взаємній повазі та прийняттю різноманіття. Вона також підтримує емоційне благополуччя, створюючи безпечний, комфортний простір, у якому кожна дитина почувається захищеною, прийнятою та цінною.

Інклюзивна освіта робить вагомий внесок у формування позитивного психічного здоров'я, розвитку самоповаги та впевненості в собі. Вона готує учнів до активної участі в житті суспільства, виховуючи відповідальність, громадянську свідомість і толерантне ставлення до різноманіття.

Серед ключових аспектів інклюзивного навчання варто виділити психологічні підходи, що охоплюють різноманітні теорії, методики та інтервенції, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб учнів. Ці підходи базуються на глибокому розумінні когнітивного, емоційного та соціального розвитку дитини, сприяючи впровадженню інклюзивних практик у навчальний процес. До найпоширеніших серед них належать індивідуальні освітні програми, підтримка позитивної поведінки, соціально-емоційне навчання та когнітивно-поведінкові стратегії.

Психологи відіграють провідну роль у забезпеченні ефективного функціонування інклюзивної освіти. Їхня діяльність охоплює виявлення, аналіз і вирішення психологічних труднощів учнів. Вони здійснюють діагностику розвитку, проводять оцінювання для визначення сильних сторін, труднощів і конкретних освітніх потреб дитини. З цією метою використовуються стандартизовані методики, спостереження та інтерв'ю, що дозволяє точно визначити проблеми та розробити індивідуальні шляхи підтримки.

Психолог також співпрацює з педагогами, батьками та іншими фахівцями у процесі створення індивідуальних планів розвитку, адаптацій і модифікацій навчальної програми. Це забезпечує рівний доступ до освіти для дітей з особливими освітніми потребами та сприяє досягненню ними особистих і академічних цілей.

Не менш важливою складовою діяльності психолога є консультування й партнерська взаємодія. Фахівець надає рекомендації вчителям щодо ефективних педагогічних стратегій, методів управління поведінкою, шляхів формування сприятливого клімату в класі. Він організовує семінари та тренінги з професійного розвитку для педагогів і шкільного персоналу, де ознайомлює їх із сучасними психологічними підходами, інклюзивними методиками та прийомами підтримки учнів із різними освітніми потребами.

Соціально-емоційний аспект є надзвичайно важливим для дітей молодшого шкільного віку, які навчаються в інклюзивному середовищі. Деякі з них можуть відчувати труднощі з адаптацією в колективі, налагодженням стосунків із ровесниками чи розвитком міжособистісних навичок. Інші – схильні до підвищеного рівня тривожності та стресу через навчальні вимоги. Усвідомлення цих особливостей допомагає створювати емоційно безпечне, підтримувальне середовище, де кожна дитина може відчувати себе прийнятою, захищеною та успішною.

Молодші школярі, які потребують особливої уваги в інклюзивному навчальному процесі, поділяються на кілька основних категорій: діти з порушеннями мовлення, зору, слуху, опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку, синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю (СДУГ), дитячим аутизмом, психічним інфантилізмом або мінімальною мозковою дисфункцією (ММД) [5, с. 19].

Основними причинами виникнення навчальних труднощів є різні порушення психофізичного розвитку, що обмежують функціонування слухового, мовленнєвого, когнітивного апарату, уваги, координації рухів і гнучкості мислення. Такі діти можуть мати проблеми із запам'ятовуванням, концентрацією, застосуванням набутих знань і навичок, що ускладнює засвоєння навчального матеріалу й виконання завдань.

Дослідження, проведене серед молодших школярів з особливими освітніми потребами у закладах м. Рівне, показало, що батьки демонструють різний рівень розуміння сутності та переваг інклюзивної освіти. Зокрема, у 50% опитаних виявлено низький рівень обізнаності щодо взаємних переваг інклюзії. Частина батьків висловила обмежене уявлення або сумніви щодо позитивного впливу інклюзивного навчання на успішність і соціальний розвиток дітей, які не мають порушень. Серед таких респондентів переважає думка, що інклюзія може негативно позначитися на навчальному процесі, міжособистісній взаємодії чи загальній атмосфері в класі.

Водночас близько 30% батьків продемонстрували середній рівень розуміння сутності інклюзії, а 20% –

високий. Вони позитивно оцінюють інклюзивну модель освіти, визнаючи її роль у формуванні емпатії, рівних можливостей і взаємоповаги між учнями. Такі батьки усвідомлюють, що інклюзивні класи створюють сприятливе середовище, яке допомагає не лише дітям з особливими потребами, а й тим, хто розвивається за типовим сценарієм, адже навчання у спільному середовищі сприяє взаємному збагаченню досвіду, розвитку толерантності й ширшому світогляду.

Висновки. Модель упровадження інклюзивної освіти для молодших школярів з особливими освітніми потребами передбачає врахування індивідуальної неповторності кожної дитини та її потенційних можливостей у фізичному, психічному, пізнавальному, емоційному та соціальному розвитку. Для успішного виконання соціальної ролі школяра у шестирічному віці, а також досягнення позитивних результатів у навчанні, вихованні й розвитку дітей з особливими освітніми потребами необхідною є тісна й узгоджена співпраця педагогів, психологів, батьків, медичних працівників та інших фахівців.

Ефективне функціонування інклюзивної моделі можливе лише за умов своєчасного надання кваліфікованої допомоги, використання комплексної системи діагностичних методів, глибокого розуміння індивідуальних особливостей кожної дитини, розроблення персоналізованих програм підтримки, створення якісних навчальних матеріалів, що відповідають її потребам, а також належної професійної підготовки педагогічних і психологічних кадрів. Саме ці чинники забезпечують повноцінну реалізацію принципів інклюзивної освіти на початковому етапі шкільного навчання.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у створенні ефективних технологій та психологічних інструментів для індивідуалізованого навчання молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вісник проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Жовтень, 2009 – лютий, 2010. 35 с.
2. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. За ред. А. А. Колупасової. К.: Видавнича група «А.С.К.». 2012. 360 с.
3. Дятленко Н. М., Софій Н. З., Мартинчук О. В., Найда Ю. М., під заг. ред. Войцехівського М. Ф. Асистент вчителя в інклюзивному класі: навчально-методичний посібник. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди». 2015 р. 172 с.
4. Колупасова А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: науково-методичний посібник. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
5. Колупасова А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. А. А. Колупасова. К.: «Самміт-Книга», 2009. 326 с.
6. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія. Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук, І. С. Булах, Т. М. Зелінська. 2-е вид., доповн. К.: Каравела, 2007. 400 с.
7. Хозраткулова І. А. Проблеми впровадження інклюзивного та інтегрованого навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського*: зб. наук. праць. Серія «Психологічні науки». Т. 2. Вип. 5. Миколаїв: МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. С. 279-284.
8. Ярмола Н. А. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі. Навчально-методичний посібник. К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
9. Yarmola N. A., Torop K. S. The current state of the system of general secondary education of children with special educational needs in Ukraine. *Pedagogical and psychological sciences: regularities and development trends: Collective monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. 571 p.

The article outlines the relevance of the problem of teaching junior high school students according to the inclusive system. A thorough theoretical analysis of the "inclusion" phenomenon was carried out, its purpose, principles and tasks were determined. The groups of children of primary school age who need special learning conditions were characterized and a theoretical analysis of the psychological characteristics of primary school children studying under inclusive education was carried out. Key factors affecting the psychological experience of students in inclusive classrooms – such as the social environment and the collaboration among parents, teachers, and psychologists – have been identified. It was established that the interaction of teachers, students of the class, and parents create a favorable educational environment for students of primary school age studying in an inclusive class.

The main idea of the concept of inclusive education is the recognition of the importance of individualized support for each child, the formation of a positive self-concept, the implementation of social integration and the universal design of education to promote the psychological well-being of elementary school students. By implementing the inclusion model in the education system, there is an opportunity to create a fairer and more inclusive society that values and supports the unique abilities and potential of all participants in the educational process.

The results of an empirical study of the psychological characteristics of younger schoolchildren in the conditions of inclusive education are presented, the factors affecting their learning experience are analyzed.

Children of primary school age with special educational needs in the educational environment of a class, educational institution face difficult and specific challenges, which are not only related to learning and social and

school adaptation. Their communication with peers is often accompanied by anxiety, low self-esteem and negative emotional states. Studying and understanding the psychological features of children of primary school age with special educational needs will allow specialists to develop and implement specialized, individual approaches to learning and development that take into account their interests, educational needs, peculiarities of temperament, character, abilities, individual style of learning and upbringing, motivational tendencies.

Keywords: inclusion, primary school children, special educational needs, psychological characteristics, teaching.

УДК 81'246.2

Світлана РОМАНЮК, Галина КУЗЬМИЧ

БІЛІНГВІЗМ У РАНЬОМУ ДИТИНСТВІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

У статті розглянуто феномен білінгвізму в ранньому дитинстві, його когнітивні, соціальні та емоційні наслідки. Проаналізовано сучасні підходи до розвитку двомовності, зокрема вплив сімейного та освітнього середовища. Виокремлено основні переваги білінгвального виховання, такі як підвищення гнучкості мислення, розвиток пам'яті, комунікативної компетентності та культурної свідомості дитини. Разом із тим окреслено виклики, що можуть виникати у процесі формування двомовності, зокрема інтерференцію мов, мовне домінування та психологічні труднощі адаптації. Зроблено висновок про необхідність збалансованого підходу до підтримки білінгвального розвитку в умовах раннього дитинства.

Ключові слова: білінгвізм, раннє дитинство, двомовність, мовний розвиток, когнітивні процеси, комунікація, освіта, культура, адаптація, інтерференція.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі феномен білінгвізму набуває дедалі більшої актуальності. Зростання мобільності населення, міграційні процеси та культурна інтеграція призводять до того, що все більше дітей із раннього віку зростають у двомовному середовищі. Проте питання впливу білінгвізму на розвиток дитини залишається багатограним і потребує ґрунтовного дослідження з урахуванням як позитивних, так і потенційно проблемних аспектів.

Аналіз останніх досліджень. Проблему білінгвізму вивчали такі науковці, як Е. Біалісток, Ф. Гросжан, Дж. Камінс, Л. Щерба, О. Ткаченко та інші. У їхніх роботах наголошується, що ранній білінгвізм позитивно впливає на когнітивний розвиток, гнучкість мислення та метамовну свідомість. Водночас дослідники зазначають, що нерівномірне володіння мовами або змішування лінгвістичних структур може створювати труднощі у мовленнєвому розвитку дитини.

Метою статті є дослідження переваг та викликів білінгвізму в ранньому дитинстві, а також визначення педагогічних і психологічних умов, необхідних для гармонійного розвитку двомовної особистості.

Виклад основного матеріалу. Білінгвізм у ранньому дитинстві характеризується формуванням двох мовних систем одночасно. Діти-білінгви, зазвичай, демонструють підвищену когнітивну гнучкість, краще справляються із завданнями, що потребують перемикання уваги, і мають розвинену здатність до абстрактного мислення. Разом із тим існують певні ризики, серед яких — затримка у формуванні мовних навичок, міжмовна інтерференція та складнощі у визначенні мовної ідентичності. Важливу роль відіграють умови сімейного виховання: послідовне використання двох мов, підтримка з боку дорослих, створення позитивного мовного середовища. Освітні програми мають сприяти збереженню обох мов і культурних контекстів, формуванню толерантності й поваги до мовного розмаїття.

Дослідження феномена білінгвізму у ранньому дитинстві було спрямоване на виявлення закономірностей розвитку двомовності, її впливу на когнітивні, мовні та соціально-емоційні аспекти становлення дитини. У процесі роботи використано методи спостереження, анкетування батьків, педагогів та порівняльного аналізу мовленнєвого розвитку дітей віком від 3 до 6 років, які зростають у двомовному середовищі (українсько-англійському та українсько-польському).

Білінгвізм у ранньому віці має переважно позитивний вплив на когнітивний розвиток дитини. Діти-білінгви демонструють більш розвинену метамовну свідомість, тобто здатність усвідомлювати структуру мови та відокремлювати мовну форму від змісту. Вони швидше розуміють, що одне й те саме поняття може позначатися різними словами в різних мовах. Це свідчить про більш гнучке мислення, що надалі сприяє кращому засвоєнню нових знань і легшій адаптації до змінних умов навчання.

Разом із тим дослідження показало наявність мовних викликів. Найчастіше спостерігається явище мовної інтерференції, коли дитина несвідомо переносить граматичні або лексичні конструкції з однієї мови в іншу. Наприклад, діти можуть використовувати українські флексії у словах англійського походження або навпаки. Такі помилки є природною частиною процесу формування двомовності і зазвичай зникають у старшому віці за умови постійної мовної практики та правильної корекції з боку дорослих. Ще одним важливим спостереженням є формування мовного домінування — тенденції, за якої одна з мов стає більш активною в щоденному вжитку, тоді як інша може поступово відходити на другий план. Це явище безпосередньо пов'язане з соціальним середовищем дитини: якщо в садочку або серед друзів переважає одна мова, вона стає «провідною». Для збереження двомовності необхідна системна підтримка обох мов у сім'ї, зокрема — читання книжок, перегляд мультфільмів, спілкування рідною мовою вдома.

ЗМІСТ

Людмила МОРОЗ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ SPEECH В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА МОВЛЕННІ	3
Наталія МІЧУДА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ РУХ/MOTION В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	6
Галина СІЛКОВА, Богдан КОЗЕЛ АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН У КОНТЕКСТІ СПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНИМИ УПРАВЛІНЦЯМИ В УКРАЇНІ	9
Тетяна ЧЕРНІГОВЕЦЬ, Тетяна ХЕВЗЮК ВПРОВАДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	13
Людмила МОРОЗ, Наталія САВИЧ СПЕЦИФІКА ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У МОЛОДШІЙ ШКОЛІ	16
Світлана РОМАНЮК, Галина КУЗЬМИЧ БІЛІНГВІЗМ У РАННЬОМУ ДИТИНСТВІ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ	20
Людмила ЯСНОГУРСЬКА, Микола ФІЛОНЧУК ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ	21
Людмила ЯСНОГУРСЬКА, Марія ЛОГАЩУК ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ	26
Владислав КОВАЛЮК, Софія БУЯН ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА НОВІТНІХ МЕТОДИК ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ	31
Людмила ЯСНОГУРСЬКА ЗНАЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	35
Наталія ДАНІЛОВА, Аліна СКРИПНЮК ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ	39
Наталія МІЧУДА, Дарина КАМІНСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	42
Алла ДУБРОВА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	46
Світлана РОМАНЮК, Юлія МОСНІЦЬКА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	52
Людмила МОРОЗ, Олена БОСАК СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	54
Людмила ЯСНОГУРСЬКА, Сніжана ТРОФІМЧУК ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	58
Вероніка ТРОФІМЧУК ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	61
Ольга КОЗЛЮК, Галина ЗЕНЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДОШКІЛЬНИКАМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ	66
Наталія МІЧУДА, Лариса ЛИНДА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ В ЗДО	68
Іванна КРАЛЯ, Вікторія ВОЛОШИН ВИКОРИСТАННЯ МЕМІВ У ВИКЛАДАННІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ	70
Світлана РОМАНЮК, Маргарита КУШНІР ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ДИТЯЧОМУ САДКУ	74
Лілія ДЕНИСЮК, Уляна КРИСЮК ПІСНІ, ВІРШИКИ ТА КАЗКИ ЯК ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ РАННЬОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	76
Оксана ГУМІНСЬКА, Анастасія КУШНІРУК ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДОШКІЛЬНИКАМИ ЗАСОБАМИ ПІСНІ	79
Оксана КОСАРЕВА, Вікторія ЄВТУШОК ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	81
Іванна КРАЛЯ, Ірина ЧУМАК ДОШКІЛЬНЯТА ТА ІНОЗЕМНА МОВА: ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ ВИВЧЕННЯ	83
Тетяна КРИЖАНОВСЬКА, Соломія БАЙЧУРА ВПЛИВ МУЗИКУВАННЯ НА ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	85
Клавдія ДЖЕДЖЕРА, Євгенія МАЦОЛА МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ, ЗОРУ, МОВЛЕННЯ	87
Оксана КОСАРЕВА, Людмила ЄВТУШОК ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ МОДЕЛЮВАННЯ У НАВЧАННІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	91
Галина СІЛКОВА, Владислав ОМЕЛЬЧУК ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	92
Людмила ЛУК'ЯНИК, Леся КОТЯШ, Наталія МІЛЬТО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК	

КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ ЗМІСТОВИХ ЛІНІЙ «БЕЗПЕКА» ТА «ДОБРОБУТ» НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	96
Микола ОСТАПЧУК, Ольга АНТОНЮК FEATURES OF RECEIVING SOCIAL SERVICES BY INTERNALLY DISPLACED PERSONS (UKRAINE, PERIOD 2022-2025)	98
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	103
ЗМІСТ	105

Наукове видання

**ФІЛОЛОГІЧНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ПРАКТИКА**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного
гуманітарного університету

Заснований у 2009 р.

Відповідальний редактор збірника
Петрівський Я.Б.

Відповідальний за підготовку збірника до видання
Мороз Л.В.

Технічний редактор
Ковалюк В.В.

Комп'ютерна верстка
Ковалюк В.В., Ясногурська Л.М.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 24,02. Обл. вид. арк. 17.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Пластова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет.

Філологічна освіта: теорія, методика практика: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне: Ю. Кукса, 2025. 108 с.

ISBN 978-617-8672-32-4

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем викладання іноземної мови, філології, теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Матеріали можуть бути корисними для науковців, працівників навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 81'243

Видавець Юрій Кукса
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 8301 від 9 травня 2025 р.
вул. Київська, 36, м. Рівне, 33000;
097 42 66 444

Видання розміщене на сайті:
<http://www.repository.rshu.edu.ua/>

